

ВИЗНАННЯ ПРИМАТУ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ЯК ОСНОВОПОЛОЖНА ЗАСАДА КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Сірант М.М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

Становлення України як демократичної, соціально орієнтованої, правової держави, входження її у світове співтовариство ставлять низку першочергових завдань, одним із яких є проведення широкомасштабної правової реформи. Це передбачає, зокрема, приведення різних галузей національного законодавства у відповідність з нормами міжнародного права, за якими Україна має певні зобов'язання перед міжнародними організаціями. Ця проблема набула особливої актуальності після вступу України до Ради Європи, у зв'язку з чим «гармонізація національного законодавства України з міжнародним правом стала надзвичайно важливою проблемою» [1, с. 3].

Необхідною концептуальною підставою повної реалізації норм міжнародного права у національному законодавстві є нормативно закріплене визнання примату міжнародного права. В Україні процес відходу від пануючої за радянських часів дуалістичної концепції незалежності систем міжнародного й національного права та орієнтація на домінування норм міжнародного права проходили у три етапи.

Початок першого було закладено прийняттям Декларації про державний суверенітет від 16.07.1990 року, у абз. 3 розділу X якої проголошувався «пріоритет загальноновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права» [2]. Очевидно, що вказана норма ще не могла достатньо повно та точно регулювати досліджуваний процес, адже носила значною мірою загальнодекларативний характер.

У ході другого етапу принцип примату міжнародного права було законодавчо розвинуто та конкретизовано, а найістотнішим досягненням стала спроба визначення загальних положень щодо його реалізації. Зокрема, проголошувалося, що укладені і належним чином ратифіковані Україною міжнародні договори становлять невід'ємну частину її

національного законодавства і застосовуються у порядку передбаченому для норм національного законодавства [3]. Більше того, було прямо встановлено співвідношення їхньої юридичної сили: «Якщо міжнародним договором України, укладення якого відбулось у формі закону, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством України, то застосовуються правила міжнародного договору України» [4].

Завершальною фазою стало закріплення цих положень Основним Законом – Конституцією України, у ч.1. ст. 9 якої зазначено, що «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України» [5]. Таким чином, зрештою було закінчено процес відходу від дуалістичної концепції, що була характерна для «закритої» системи радянського права та «виправдовувала» дисонанс між положеннями внутрішньодержавного права колишнього СРСР та вимогами ратифікованих ним міжнародних договорів [6, с. 115].

Загальновідомо, що міжнародне право впливає і на процес творення нормативних актів у національних правових системах, і на їх застосування. Зокрема, норми міжнародного права можуть бути зразком для національного правового регулювання, або ж державні органи, приймаючи відповідний нормативно-правовий акт, повинні враховувати його можливі міжнародно-правові наслідки.

Водночас, вплив міжнародного права на національні правові системи суттєво відрізняється за способами, формами та темпами не тільки щодо кожної національної правової системи, але й щодо конкретних регіонів. Найбільш високий рівень впливу спостерігається на європейському континенті, насамперед це стосується Ради Європи та Європейського Союзу.

Утім, на нашу думку, чинні норми щодо забезпечення реалізації положень міжнародного права навряд чи можна назвати повністю досконалыми. Головною їх вадою можна вважати відсутність чітко розробленого процесу реалізації положень ратифікованих міжнародних договорів у правовому просторі України, адже існуючі норми (ст.ст. 12–18 Закону України «Про міжнародні договори України») належать

скоріше до матеріальних, ніж процесуальних. Унаслідок цього порушується принцип *pacta sunt servanda*, закріпленого у національному законодавстві як обов'язок неухильного дотримання норм міжнародного права [4].

Водночас, можемо стверджувати, що методологічні і пов'язані з ними термінологічні питання взаємодії правових систем України та ЄС, супроводжуються певною термінологічною плутаниною бо, як зазначав Ю. Шемшученко «в них немає чіткого уявлення про те, у чому полягає відмінність підходів між гармонізацією, адаптацією, імплементацією, уніфікацією, уніформізацією, стандартизацією, апроксимацією тощо». На думку вченого, найбільш точно сутності взаємодії українського та європейського права, а також національним інтересам нашої держави відповідає термін «гармонізація», тобто досягнення несуперечливості законодавств, усунення причин юридичних колізій [7, с. 555-556].

Інтеграція України у європейський правовий простір супроводжується широкомасштабним реформуванням правової системи України. Міжнародні зобов'язання держави вимагають розробки нових або оновлення існуючих національних законодавчих актів, орієнтованих на європейські правові стандарти, встановлені програмними нормативно-правовими документами РЄ та законодавством ЄС.

На жаль, при розробці проектів законів, що регулюють суспільні відносини в різних сферах, гармонізація норм ЄС нерідко розуміється як механічне перенесення в закони України калькованих перекладів положень основних європейських конвенцій. Оскільки будь-який ратифікований Україною міжнародний договір, в тому числі конвенція, стає, відповідно до ст. 9 Конституції України, частиною національного законодавства України, то немає потреби в їх дублюванні в будь-яких інших законах. У національне законодавство необхідно вносити лише обов'язкові положення, нормативи та стандарти, викладені в безпосередньо прийнятих компетентними органами Європейського Союзу нормативно-правових актах, зокрема в директивах ЄС.

1. Ткаченко О. Правова реформа в Україні та проблеми гармонізації національного законодавства з міжнародним правом / О. Ткаченко // Право України. – 1998. – № 12. – С. 3.

2. Декларація про державний суверенітет України: Прийнята Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 року // Відомості Верховної Ради України. – 1990. – № 31. – Ст. 429.

3. Про дію міжнародних договорів на території України : закон України від 10.12.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 10. – Ст. 137.

4. Про міжнародні договори України : закон України від 29.06.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.

5. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.zakon.rada.gov.ua].

6. Даниленко Г. М. Применение международного права во внутренней правовой системе России: практика Конституционного суда / Г. М. Даниленко // Государство и право. – 1995. – № 11. – С. 115.

7. Кресін О. В. Проблеми гармонізації законодавства України і країн Європи у сфері підприємницької діяльності: (міжнар. круглий стіл) / О. В. Кресін // Правова держава: щоріч. наук. праць.– К., 2002. – Вип. 13. – С. 555–556.

СУДОВА ПРАКТИКА ТА СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ ПРАВА

Слотвінська Н.Д.

*аспірант кафедри теорії та історії держави і права
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Зростаюче значення судової влади в Україні актуалізує дослідження судової практики, зокрема й питань про судовий прецедент, у системі джерел права України. Саме діяльність незалежної судової влади має особливе значення для забезпечення реальної дії принципу верховенства права та забезпечення кожній особі права на справедливий судовий розгляд у незалежному та неупередженому суді.

У термінологічному аспекті проблема ролі судової практики в системі джерел права розкривається через визначення фундаментальних понять «судова практика» та «джерело права». Приведені визначення понять судової практики та джерела права дозволяють дослідити і встановити роль судової практики в системі джерел права, інакше кажучи, з'ясувати шляхи проникнення нових правоположень, вироблених